

Овсієнко Л. М.

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

ВІЙСЬКОВА ТЕРМІНОЛОГІЯ ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ: СТРУКТУРА, СТИЛІСТИКА, КОНЦЕПТОСФЕРА

У науковій розвідці здійснено лінгвістичний аналіз військової термінології, схарактеризовано структуру термінів означеної сфери, їх стильові особливості й концептосферу. Структурно-семантичний аналіз військових термінів засвідчив, що означена лексика характеризується високим рівнем системності, наявністю чіткої ієрархії понять і широким діапазоном абстракції – від базових назв об'єктів і процесів до складних концептів, що відображають стратегічні або ідеологічні категорії; значна частина термінів має багатопланову етимологічну структуру, що вказує на міжмовні запозичення та динамічний розвиток у сучасному мовному просторі. Стильовий і композиційний аналізи військових текстів (наказів, інструкцій, аналітичних звітів, публіцистики) виявили домінування офіційно-ділового й науково-аналітичного стилів, які забезпечують точність і однозначність термінології; у публіцистичних текстах військова лексика часто виконує експресивну та ідеологічну функції, слугуючи засобом емоційного впливу на аудиторію. Концептосфера війна/оборона/захист, проаналізована в межах порівняльного термінознавства, демонструє значні культурно-мовні варіації; у різних мовах і культурах ці концепти супроводжуються відмінними конотаціями, метафорами та асоціативними рядами, що зумовлює потребу в міжкультурній чутливості під час перекладу та інтерпретації військової лексики. Лінгвістичний аналіз сучасного воєнного дискурсу засвідчив, що військові терміни у ЗМІ та публіцистиці нерідко зазнають смислової трансформації. У мирному та воєнному контекстах одні й ті самі терміни можуть набувати різних значень, виконувати роль інструментів ідеологізації, формувати образ ворога або консолідувати суспільну думку.

Ключові слова: лінгвістичний аналіз тексту, військова термінологія, термін, концепт, лінгвокультурологія, спеціалізовані тексти, стилістика, порівняльне термінознавство.

Постановка проблеми. У сучасному комунікативному просторі спостерігаємо масштабне поширення військової тематики, що зумовлено як глобальними подіями (збройні конфлікти, гібридні війни, інформаційні кампанії), так і ситуаціями в окремих країнах, зокрема повномасштабним вторгненням Росії в Україну 2022 року. Віднині війна не є суто дією; вона трансформувалась у комплексне соціокультурне, медійне й лінгвістичне явище, що впливає на мову, мислення, систему цінностей суспільства. У зв'язку з цим військова термінологія вийшла за межі вузько-спеціалізованого професійного вжитку й почала активно функціонувати в різних типах дискурсу (офіційно-діловому, масово-інформаційному, публіцистичному й побутовому).

Лексика, яка донедавна була доступною лише фахівцям (військовим, аналітикам, експертам з безпеки), нині широко вживається у щоденній комунікації. Такі терміни, як *девіація*, *ескалація*, *мобілізація*, *контрнаступ*, *окупант*, *деокупація*, *оборона*, *територіальна цілісність*, *вогнева*

точка, *тактична група* тощо набули не лише широкої популярності, а й виразного емоційного та ідеологічного забарвлення. Таким чином, військова термінологія почала формувати концепти, відображати цінності, окреслювати національну ідентичність, будувати дискурсивні межі «свій – чужий», «оборона – агресія», «перемога – поразка».

У таких умовах виникає об'єктивна потреба у міждисциплінарному аналізі військової термінології: не лише як системи термінів певної професійної галузі, а і як складного лінгвокультурного феномена, що функціонує в межах суспільно значущого, соціально маркованого дискурсу. Особливої актуальності набуває дослідження структурних, стильових і концептуальних особливостей військової лексики, її динамічних змін, варіативності в різних типах текстів і мовно-культурних контекстах.

Проблематика військової термінології, попри значну зацікавленість з-поміж науковців, залишається недостатньо вивченою в лінгвістичному

аспекті. Переважають прикладні та перекладознавчі дослідження, тоді як ґрунтовного аналізу потребує її структура, семантика, стильова роль, концептосфера, а також механізми адаптації термінів до умов публічного й масового дискурсу. Саме ці питання становлять основний фокус означеної публікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Військову термінологію наразі активно досліджують як українські, так і закордонні науковці. Так, до прикладу, Боженець С. [1] розглянув процес становлення та сучасний стан дослідження військової терміносистеми української мови. Aminova D. [13] дослідила явище полісемії у військовій термінології: як одна й та сама термінологічна одиниця набуває кількох суміжних значень залежно від історичного, технічного чи стратегічного контексту; характеризувала військову термінологію як специфічний лексичний шар, з властивостями адаптації, потребою в точності, стандартизації, а також як носій відповідних культурно-історичних значень [12]. Imomova Sh. [15] проаналізувала лексико-семантичні ознаки військових термінів, зокрема у текстах різних стилів мовлення; розкрила питання полісемії, денотативних і конотативних значень цих термінів. Левчин І. та Грицайло Б. [5] дослідили перську військову термінологію, її структурно-семантичні зміни під впливом сучасних воєн, технологій і міжнародних зв'язків. Багато рецепцій присвячено перекладу військових термінів, їх адаптації, проблемам відповідності, особливо між англійською й українською мовами. Зокрема, Удовіченко Г. і Покулевська А. [10] визначили особливості перекладу англійської військової термінології українською мовою та запропонували ефективні методи для забезпечення точності й адекватності цього процесу; Литвинська Т. [7] теж досліджує означений аспект проблеми, але особливу увагу звертає на явище полісемії, труднощах під час перекладу аббревіатур, акронімів, неологізмів тощо; Варава С. й Івлєва С. [2] представили історичну динаміку військової лексики: як великі конфлікти сприяли появі нових термінів, зміні функцій старих, адаптації із зовнішніх мов тощо. Лисичкіна І.О., Лисичкіна О.О., Проценко Є.М. [6] визначили особливості англо-українського перекладу спеціальної термінології НАТО на позначення діяльності сектору безпеки й оборони. Відтак більшість рецепцій фокусують увагу на історії питання, перекладі, неологізмах, проте наразі немає наукових розвідок, у яких би комплексно було проаналізовано концептосферу термінів військової тематики, стильові й композиційні особливості спеціалізованих текстів.

Постановка завдання. Метою статті є лінгвістичний аналіз структурних, стильових і концептуальних ознак військової термінології на матеріалі спеціалізованих (накази, інструкції, аналітичні звіти тощо) і публіцистичних текстів, а також виявлення особливостей її функціонування в сучасному воєнному і поствоєнному дискурсах.

Досягненню означеної мети передують виконання таких основних **завдань**:

- визначити структурні й семантичні ознаки військових термінів: класифікація, типологія, етимологія, рівень абстракції, системність;
- дослідити стильові й композиційні особливості спеціалізованих текстів, що містять військову лексику (накази, інструкції, аналітичні звіти, публіцистика);
- проаналізувати концептосферу *війни / оборони / захисту* в різних мовах і культурах, зокрема через порівняння українського й англійського воєнного дискурсу;
- виявити особливості функціонування військових термінів у сучасному суспільно-політичному та медійному дискурсах, зокрема в умовах воєнного стану;
- розкрити роль військової термінології як інструмента ідеологізації, мобілізації, формування національного наративу.

Методи дослідження. Для реалізації поставленої мети застосовано низку взаємодоповнюючих методів аналізу:

- **лінгвістичний аналіз тексту** (з метою дослідження функціонування термінів у конкретних текстових структурах, виявлення лексичних і граматичних закономірностей, стильових маркерів, особливостей контекстуального вживання);
- **термінологічний аналіз** (для систематизації військової лексики за формальними й семантичними критеріями; вивчення специфіки словотвірних моделей, етимологічних джерел, внутрішньої класифікації термінів за тематичними групами);
- **концептуальний аналіз** (як інструмент ідентифікації ключових концептів у сфері воєнного дискурсу, виявлення їхніх когнітивних структур, асоціативних зв'язків, культурно-національної варіативності);
- **компаративний метод (компаративістика)** (для порівняння способів вербалізації військових понять у різних мовах (українській, англійській), аналізу конотацій, семантичних зсувів та особливостей перекладу);

Використання зазначених методів забезпечило можливість побачити військову термінологію не лише як формалізовану систему термінів,

а як багатовимірне мовне явище, що відображає складну взаємодію мови, культури, ідеології та історичного контексту.

Виклад основного матеріалу. Військова термінологія складає один із найдавніших пластів спеціалізованої лексики, що тісно пов'язаний із розвитком державності, організацією армій, системою безпеки та технологійним прогресом. У лінгвістичному аспекті вона є складником професійного мовлення, з чіткими ознаками системності, стандартизації та функційної доцільності.

Термінологія військової сфери охоплює поняття з різних категорій: **тактичні дії** (*наступ, оборона, фланг, маневр*), **озброєння і техніка** (*безпілотник, ППО, бронетранспортер*), **військові підрозділи і структури** (*батальйон, дивізія, штаб*), **статуси і звання** (*лейтенант, капітан, сержант*), а також **стратегії і концепти** (*асиметрична війна, інформаційна операція, гібридна загроза*).

Термін, за своїм змістом, виконує роль носія системного знання про військову справу та забезпечує точність фахової комунікації. За його лаконічною формою приховане складне поняття з чітко окресленим змістом і сферою вжитку.

У межах структурного аналізу військову термінологію доцільно класифікувати за морфологічною будовою: прості терміни (слова з однієї основи – *атака, блокада, фронт, штаб*); складені терміни (слова, що складаються з двох і більше основ – *бронетранспортер, самохідна артилерійська установка, пункт управління*); аббревіатури (особливо продуктивний тип – *ППО (протиповітряна оборона), ЗРК (зенітно-ракетний комплекс), ООС (операція об'єднаних сил)*); термінологійні словосполучення (*засоби радіоелектронної боротьби, тактична евакуація, бойова готовність*).

Окремі уваги заслуговує акронімізація як продуктивний спосіб утворення військових термінів у сучасному дискурсі: *Javelin, HIMARS, UAV (unmanned aerial vehicle)*. Такі одиниці часто запозичують без перекладу, що створює додатковий пласт означеної лексики.

Зі смислового боку військові терміни здебільшого моносемантичні (мають одне основне значення у межах фахового вжитку), що відповідає вимогам точності. Проте в умовах інтенсифікації публічного використання під час збройних конфліктів деякі терміни можуть набувати оцінних або метафоричних відтінків. Наприклад, термін *окупант* починає функціонувати як емоційно забарвлене слово із значним ідеологічним навантаженням.

Також спостерігаємо процес семантичного розширення термінів. Деякі з них виходять за межі професійного вжитку і проникають у масовий мовний обіг, як-от *бандерівець, дрон, мобілізація*, а відтак формують групу псевдотермінів у медійній сфері та соціальних мережах.

Ці явища засвідчують, що військова термінологія – не лише фіксований набір лексем, а й **динамічне семантичне поле**, чутливе до соціополітичного контексту.

Військова терміносистема функціонує як ієрархічна структура з чітко визначеними гіперонімно-гіпонімічними зв'язками: гіперонім (*військове обладнання*), гіпоніми (*радар, нічний приціл, бронежилет*); гіперонім (*військовий підрозділ*), гіпоніми (*бригада, взвод, рота*). Така організація забезпечує логічну узгодженість понять, що необхідна як для професійної комунікації, так і для наукового опису означеної термінології.

У зв'язку з активною участю України в міжнародних оборонних структурах (зокрема НАТО), актуальним є питання уніфікації військової термінології. Це вимагає не лише чіткого перекладу термінів, а й порівняльного аналізу концептуальних систем, на основі яких вони утворилися. Наприклад, термін *command and control* має значно ширше семантичне навантаження, ніж звичне *командування*, і містить елементи комунікації, координації, моніторингу.

У цьому аспекті військова термінологія потребує досліджень порівняльного термінознавства, у яких важливо враховувати не тільки лексичну форму, але й лінгвокультурні маркери термінів.

Отже, військова термінологія має чітко окреслену структуру й систему, що забезпечує ефективну фахову комунікацію. Семантика військових термінів є динамічною, особливо в умовах суспільних трансформацій та війни. Сучасний розвиток військової термінології характеризується активним словотворенням, запозиченнями, метафоризацією та стандартизацією. Військові терміни викликають значний інтерес для аналізу в межах порівняльного термінознавства, лінгвокультурології та стилістики спеціалізованих текстів.

Далі у цій рецепції розглянемо особливості композиції і стилістики спеціалізованих військових текстів.

Композиція спеціалізованого тексту – це організаційна структура, що об'єднує окремі блоки чи складники (параграфи, розділи, підрозділи, частини, речення) у цілісний і логічно впорядкований масив інформації. У військовому тексті композиційні структури мають додаткові вимоги: чіткість,

ієрархічність, швидке сприйняття, однозначне трактування.

Стилістика спеціалізованого дискурсу (зокрема військового) – це сукупність мовних засобів, що забезпечують відповідність тексту його функційному призначенню: наказу, інструкції, звіту, аналітичного огляду, офіційного повідомлення. Стиль визначається рівнем стандартності, термінологічною щільністю, синтаксичною побудовою, чітким дотриманням мовних норм та відсутністю надмірних експресивних засобів, крім випадків, коли вони доречні (до прикладу, в публіцистиці).

Обидва поняття, композиція і стилістика, військових спеціалізованих текстів взаємопов'язані: перше відповідає за побудову структури тексту, а друге забезпечує тими засобами, якими ця структура буде оформлена, дотримуючись принципів зрозумілості, точності, переконливості.

Спеціалізовані військові тексти поділяються на кілька жанрів, і кожен із них має свою композиційну та стильову структуру. Презентуємо їх у таблиці:

До прикладу, для наказу характерним є чіткий поділ на пункти й підпункти, пронумеровані або марковані, з ієрархією (підпорядкування, відповідальність), що забезпечує оперативність виконання; для доповіді – окремі блоки / рубрики з аналізом даних, ілюстраціями (графіки, таблиці, мапи), що допомагають сприймати складну інформацію.

У військових спеціалізованих текстах терміни є часто вживаними одиницями; вони забезпечують точність змісту. Зокрема, аббревіатури й акроніми – суто військова лексика, адже скорочення сприяють швидшому викладу думок і сприйняттю інформації (*ППО – протиповітряна оборона*, *ООС – операція об'єднаних сил*, *СПО – система повітряного оповіщення*).

Синтаксичні конструкції у військових текстах зазвичай максимально прості. В інструкціях і наказах перевага належить простим реченням, часто імперативного формулювання. Науковій або аналітичній частині тексту притаманні складно-сурядні та складнопідрядні речення, пасивні конструкції, номінативні групи. Наприклад, *...було здійснено оцінку рівня загрози, проаналізовано інтенсивність обстрілів, визначено ризики для цивільного населення*.

Стиль написання інструкції чи наказу вимагає уникнення суб'єктивних оцінок, окрім офіційно затверджених формул.

Хоча військові тексти здебільшого формально утилітарні, проте деякі з них (аналітичні огляди, публіцистика) містять описові блоки, наративні вставлення, порівняння, метафори. Ці складники допомагають ілюструвати ситуацію, художньо підкреслювати значущість або виклик. Наприклад, опис масштабу руйнувань або емоційного стану населення може бути гарною ілюстрацією

Таблиця 1

Композиційна і стильова структура жанрів спеціалізованих військових текстів

Жанр тексту	Приклади	Основні композиційні складники	Стильові ознаки
Офіційно-діловий документ (наказ, розпорядження, інструкція)	наказ про мобілізацію, інструкція з безпеки	заголовок, преамбула (підстава, нормативна база), основна частина (пункти, підпункти), заключна частина (відповідальність, підпис)	«суворий» стиль, стандартні формули / конструкції, багато дієслів наказового способу, термінологічна щільність, короткі речення
Науково-аналітичний звіт	звіт про оперативну ситуацію, аналіз загроз	вступ (мета, об'єкт), методологія, аналіз/оцінка, висновки, рекомендації	формальний стиль, аргументованість, цифри, таблиці, терміни, пасивні конструкції, складні синтаксичні форми
Аналітичний/прогнозний огляд	довідь, аналітика, стратегічний прогноз	опис ситуації, аналіз факторів, прогнози, рекомендації, заключні зауваження	стилістика, орієнтована на інформативність і переконливість; уживання модальних дієслів, підкреслена об'єктивність, рідше – емоційно-оцінні засоби
Публіцистичний текст на військову тематику	звернення, стаття в ЗМІ, блог військового експерта	заголовок, основна частина, апелювання до читача, заклик або моральне підсумування	«вільна» стилістика, метафори, символіка, емоційно забарвлені терміни, риторичні засоби

для огляду: *Смолоскипи світла прилягли над селами; ніч розрізана зарядами вибухів*. Однак такі вставлення є поодинокими, вони лише збалансують інформаційну та емоційну функції тексту.

Композиція військового тексту будується за принципом «від загального до конкретного» або «від найважливішого до деталей». Наприклад, у наказі чи розпорядженні спочатку зазначають підставу, мету, потім визначають конкретні завдання та відповідальних; в аналітичному звіті – вступ із постановкою проблеми, потім – аналіз, факти, далі – рекомендації або прогнози.

Для збереження цілісності тексту використовують логічні маркери (*по-перше / по-друге, з огляду на, урахувавши, через, у зв'язку з*); перехідні конструкції; загальні терміни / концепти, що повторюються та слугують ключовими.

Сукупність концептів, що належать до певної теми або сфери світовідчуття називають концептосферою. Це поняття є центральним у когнітивній лінгвістиці й лінгвокультурології. Концепт – це ментальна одиниця, що агрегує знання, уявлення, сенси, культурні конотації певного явища, а концептосфера – це поле таких уявлень, їхніх взаємозв'язків, ієрархії й взаємодії зі світом культури й мови [9, с. 29–37].

У військовому дискурсі концепт *війна* є одним із ключових складників концептосфери, що охоплює суміжні поняття: *мир, агресія, активна оборона, окупація, звільнення, жертва, опір* тощо. Ця концептосфера репрезентує не лише реальні явища, що пов'язані з війною, але й культурні, історичні, ідеологічні образи. Дослідження концептуалізації війни допомагає простежити, яким саме чином суспільство осмислює її через мову, як змінюються уявлення в часі, і як це відображається в спеціалізованих термінних системах та в медійному мовленні [3, с. 16–21].

В українському лінгвокультурному просторі означений концепт має «сильні» символічні складники. Так, певні назви техніки або події виходять за межі свого первісного термінологічного значення і стають символами національного спротиву або пам'яті. Наприклад, терміни-назви *Javelin* і *Bayraktar* аналізують як хремотоніми – власні імена, що набули в українському військовому дискурсі потужного функційного навантаження. Вони стали маркерами військової гідності, антикризових рішень, символами технічної переваги або морального духу [14].

Українська концептосфера *війна* взаємодіє з іншими мовами й культурами через переклад, запозичення, співпрацю з міжнародними струк-

турами (НАТО, міжнародні ЗМІ). Дослідження «NATO special terminology in the context of military terminological activities within the linguistic support» засвідчує, що під час перекладу спеціальних термінів необхідно враховувати не тільки лексичні відповідники, але й культурні конотації, прагматику вживання й функційне навантаження термінів у кожній мові. Наприклад, англійські терміни *defense, security, threat* мають дещо інше смислове навантаження, і не завжди тотожні українським перекладам [6, с. 99–102].

Порівняльний аналіз медіадискурсів французької й української мов дає змогу висновкувати про те, що концепт *війна* у французькому тексті частіше має нейтральне або абстрактне смислове навантаження, тоді як в українському – містить конкретну деталізацію, емоційну глибину, пов'язану з особистими й суспільними втратами, національною ідентичністю та правом на захист.

В англійських культурах концепт *war* часто використовують у ширшому, універсалізованому значенні: історичне явище, літературна тема, етична дилема, метафора, наприклад, *culture war, war on poverty*. Ці метафори розширюють означений концепт за межі військового конфлікту. У той же час у мовах, де наразі відбувається збройний конфлікт (Україна, країни Близького Сходу тощо), концепт *війна* має буквально значення і часто комбінується з метафоричною, емоційною, ідеологічною конотацією.

Порівнюючи українську та міжнародну (особливо англійську) концептосфери, можна помітити активне запозичення термінів з англійської мови: *defense, security, threat, frontline, drone, counteroffensive*. Ці запозичення не просто лексичні, вони несуть у собі частину концептуальних меж, моделей мислення та культурних уявлень. Наприклад, ідея оборони, яка базується на міжнародному праві, альянсах, технологійній перевазі. Переклад таких термінів часто супроводжується адаптацією: калька, транскрипція, трансформація значень через використання термінів із аналогічною функцією, але з власними культурними конотаціями. Так, Остапенко С. й Удовіченко Г. у своєму дослідженні [8, с. 136–144] аналізують різні стратегії перекладу військових термінів: транслітерація, калька, описовий переклад, часткове переформулювання, щоб зберегти не лише денотативне значення, але й стильову та прагматичну функцію терміна.

В англійській пресі, офіційних документах НАТО, стратегічних звітах концепт *war* реалізується через стандартизовані жанри: *white papers*,

strategic reviews, reports, policy documents. Ці тексти характеризуються нейтральним стилем, меншим емоційним навантаженням, формально-діловим тоном, акцентом на цифрах, даних, прогнозах.

В українському дискурсі (із огляду на війну) навіть офіційні тексти часто містять елементи емоційного забарвлення, риторичні засоби, символіку. У медійних текстах і публіцистиці концепти *опір, жертва, мученик, герой* використовують як складники наративу, через який розкривається суспільне сприйняття війни. Це важливо враховувати під час перекладу, формулювання термінів, створення міжнародних звітів, глосаріїв тощо.

Проте військова ситуація, суспільні настрої, міжнародні події змінюють концептосферу дуже швидко. Що вчора вважали нейтральним терміном, сьогодні може нести «сильне» символічне або ідеологічне навантаження. Тому термінознавцям, перекладачам, медійникам, науковцям потрібно оперативно реагувати на зміни.

Аналіз концептосфери вимагає поєднання когнітивної лінгвістики, культурології, психолінгвістики, медіалінгвістики. Це необхідно, щоб розуміти не лише значення слів, але й їхню роль у формуванні суспільної пам'яті, ідентичності, політики. А переклад концептів із однієї мови іншою потребує уваги до контексту, культурних конотацій, функційних навантажень, адже є ризик втратити символічний зміст.

Війна – явище, що містить у собі насильство, втрати, страждання. Концепти, пов'язані з нею, не можуть бути нейтральними в культурному сенсі. Тому під час аналізу потрібно брати до уваги етичну відповідальність: як говорять про війну, як називають, чим називають – усе це має значення.

Отже, концептосфера *війна* в українській мові – це багатогранне культурне поле, що містить терміни, символи, неологізми, емоційну експресію та історичну пам'ять. У порівняльному аспекті українська концептосфера має більше емоційне навантаження в медіа й публіцистиці, а також сильніший символічний компонент, ніж у багатьох західних мовах, де акценти зосереджені на абстракції, аналітичності.

Під час перекладу військових концептів проблемою є не тільки лексична відповідність, але й збереження культурного, символічного навантаження; адаптація часто вимагає комбінацій методів.

Якщо говорити про лінгвістичний аналіз термінів у військовому дискурсі, то він передбачає дослідження їхніх функцій не лише в суто інформаційно-професійній сфері, а й у широ-

кому публічному, культурному та ідеологічному контексті. Основні функції терміна в сучасному військовому дискурсі включають: денотативну функцію (представлення фахового, конкретного поняття (*зброя, тактика, операція* тощо)); когнітивну функцію (формування уявлень про структуру, засоби і способи військової діяльності; підтримка специфічної термінологійної картини світу з-поміж фахівців); комунікативну функцію (забезпечення ефективного спілкування між різними учасниками: військовими, урядовцями, громадськістю, міжнародними партнерами); ідеологічну й символічну функції (у контексті конфлікту чи війни терміни стають маркерами ставлення, належності, опору або агресії; вони можуть мобілізувати, формувати суспільні настрої, культурну ідентичність тощо); стильову функцію (керування рівнем офіційності, допустимості оцінних чи емоційних складників, формулювання імперативного або нейтрального тону, аббревіатуризація як стильовий маркер).

Сучасні дослідження засвідчують, що концепт *війна* і пов'язані з ним терміни в медіа змінюють своє семантичне навантаження (*semantic field*), розширюють або звужують значення залежно від контексту, мети комунікації та зовнішнього впливу [4, с. 175–188].

У зв'язку зі збройним конфліктом на території нашої країни спостерігаємо значні семантичні трансформації термінів. Досить часто терміни, які спочатку були нейтральними й технічними, набувають емоційного чи ідеологічного навантаження. Так, термін *повітряна тривога* в стандартному контексті є процедурним технічним повідомленням, але в медіа та мовленні населення він може асоціюватись із страхом, очікуванням обстрілів, перспективою втрат.

Приклад іншого терміна – *окупація / окупант*. У юридичних документах він має чітке визначення, але у публіцистичних текстах, новинах, соціальних мережах часто використовується як символ несправедливості, образ ворога, морального засудження.

Семантичне поле концепту *війна* розширюється за рахунок термінів і лексичних одиниць, які раніше не були включені, через зміну форми конфлікту, зміни медійних жанрів, посилення інформаційного складника [4, с. 175–188].

У прагматичному аспекті терміни військового дискурсу виконують роль сигналів, маркерів ставлення. Наприклад, запозичення англійських термінів (*frontline, drone, counteroffensive*) часто використовують не лише через потребу точності, але

й для демонстрації технологійного рівня, зв'язку із міжнародною спільнотою.

Під час аналізу важливою є роль контексту вживання, адже коли терміном послуговуються в офіційних документах, то його стиль стриманий, формальний, з нормативним тоном; коли ж у медіа або соцмережах, то може супроводжуватися емоційними вставленнями, метафорами, оцінками. Це змінює сприйняття терміна через прагматичні маркери комуніканта (рекламного, мобілізаційного, інформаційного характеру).

Війна породжує сильні наративи (історії, дискурси), через які суспільство інтерпретує події. Термінологія – один із ключових складників цих наративів. Наприклад, держава чи медіа можуть побудувати наратив «героя / визволителя» або «жертви / агресора». Тоді терміни *герой*, *мученик*, *звільнення* отримують символічне значення і стають частинами масової пам'яті.

Деякими термінами послуговуються свідомо або підсвідомо як інструментом впливу. Так, ми часто чуємо / читаємо в медіа, як офіційні особи змінюють назви операцій (наприклад, *спеціальна військова операція – війна*) для того, щоб змінити суспільне ставлення, акцентувати масштаб, підняти рівень залучення, мобілізації. Це зсув термінології, що має серйозні соціально-політичні наслідки.

Для аналізу термінів воєнного дискурсу варто застосовувати такі методологічні підходи: контент-аналіз (збір корпусу текстів (ЗМІ, офіційні документи, соцмережі) і статистичне вивчення частоти вживання термінів, їх співвідношень, контекстів); дискурс-аналіз (виявлення механізмів інтерпретації, маркування, ідеологічних наративів, маніпуляцій через термінологію); психолінгвістичний аналіз / семантичне поле (аналіз розширення чи зміни семантики, додавання нових складників у концептосферу, зміни конотацій); методи мультимодального аналізу (коли термінологічні одиниці поєднуються з візуальними, графічними чи аудіоелементами (фотографії, відео, інфографіка); це важливо в медіа й соціальних мережах, де значення формується не тільки текстом, але й образом [11].

Таким чином, сучасні військові терміни не лише передають інформацію, але є інструментами й маркерами ідеології, символіки й культурної пам'яті. Семантичні зрушення в термінології відбуваються під впливом медіа, суспільного досвіду, психолінгвістичних чинників, що змінюють сприйняття термінів аудиторією. Аналіз

термінів у дискурсі має бути багатоаспектним; потрібно враховувати не лише денотативне значення, а й прагматичний контекст, емоційний відтінок, ідеологічне навантаження.

Висновки. У процесі дослідження військової термінології як об'єкта лінгвістичного аналізу було встановлено:

- структурно-семантичний аналіз військових термінів засвідчив, що означена лексика характеризується високим рівнем системності, наявністю чіткої ієрархії понять і широким діапазоном абстракції – від базових назв об'єктів і процесів до складних концептів, що відображають стратегічні або ідеологічні категорії; значна частина термінів має багатшарову етимологічну структуру, що вказує на міжмовні запозичення та динамічний розвиток у сучасному мовному просторі;

- стильовий і композиційний аналізи військових текстів (наказів, інструкцій, аналітичних звітів, публіцистики) виявили домінування офіційно-ділового й науково-аналітичного стилів, які забезпечують точність і однозначність термінології; у публіцистичних текстах військова лексика часто виконує експресивну та ідеологічну функції, слугуючи засобом емоційного впливу на аудиторію;

- концептосфера *війна/оборона/захист*, проаналізована в межах порівняльного термінознавства, демонструє значні культурно-мовні варіації; у різних мовах і культурах ці концепти супроводжуються відмінними конотаціями, метафорами та асоціативними рядами, що зумовлює потребу в міжкультурній чутливості під час перекладу та інтерпретації військової лексики.

Отже, лінгвістичний аналіз сучасного воєнного дискурсу засвідчив, що військові терміни у ЗМІ та публіцистиці нерідко зазнають смислової трансформації. У мирному та воєнному контекстах одні й ті самі терміни можуть набувати різних значень, виконувати роль інструментів ідеологізації, формувати образ ворога або консолідувати суспільну думку.

Перспективи подальших досліджень. У межах подальших наукових пошуків перспективним є: дослідження впливу військової термінології на масову культуру та цифрові комунікації (зокрема мову соціальних мереж); вивчення процесів десемантизації та метафоризації термінів у поствоєнному суспільному дискурсі; аналіз взаємодії між військовою лексикою та елементами національної ідентичності в умовах інформаційної війни.

Список літератури:

1. Боженець С. Становлення та сучасний стан дослідження військової терміносистеми української мови. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. 2023. № 3. Том 34 (73). С. 8–12. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.3/02>. URL: https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/3_2023/2.pdf
2. Варава С., Івлева С. Вплив історичних подій на формування терміносистеми військової лексики в українській мові (на прикладі Першої та Другої світових воєн). *Записки з українського мовознавства*. 2024. № 31. С. 66–80. DOI: <https://doi.org/10.18524/2414-0627.2024.31.309401>. URL: <http://zum.onu.edu.ua/article/view/309401>
3. Ковбасюк Л. Новітні студії концепту «війна» в сучасному мовознавстві. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2023. Випуск 1. С. 16–21. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2023-1-2>. URL: <https://tsj.journal.kspu.edu/index.php/tsj/article/view/637/609>
4. Крилова-Грек Ю. Psycholinguistic Aspects of the Semantic Field of the Concept «War» in Modern Media Space. *Psycholinguistics*. 2018. № 23(1). Р. 175–188. URL: <https://psycholing-journal.com/index.php/journal/article/view/127/106>
5. Левчин І., Грицайло Б. Структурно-семантичні особливості військової термінології сучасної перської мови. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія «Східні мови та літератури». 2024. № 1(30). С. 39–44. DOI: 10.17721/1728-242X.2024.30.06. URL: <https://ir.library.knu.ua/entities/publication/b33b5dc5-8876-4266-a763-e09f9203ccb8>
6. Лисичкіна І., Лисичкіна О., Проценко Є. Спеціальна термінологія НАТО в контексті військово-термінологічної діяльності із лінгвістичного забезпечення. *Чесць і закон*. 2022. № 2 (81). С. 99–102. DOI: <https://doi.org/10.33405/2078-7480/2022/2/81/263803>. URL: <https://chiz.nangu.edu.ua/article/view/263803>
7. Литвинська Т. Особливості перекладу військової термінології з англійської мови українською в умовах сучасної війни. *Вісник науки та освіти*. Серія «Філологія». 2025. № 4 (34). С. 558–570. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-4\(34\)-558-570](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-4(34)-558-570). URL: DOI: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/23314/23284>
8. Остапенко С., Удовіченко Г. Особливості відтворення військової термінології в перекладі. *Modern engineering and innovative technologie*. 2023. Issue 27. Part 3. Р. 136–144. DOI: 10.30890/2567-5273.2023-27-03-055. URL: <https://www.moderntechno.de/index.php/meit/article/view/meit27-03-055/5987>
9. Тернієвська Є. Процес концептуалізації як аспект пізнавальної діяльності людини. *Advanced Linguistics*. 2022. № 9. С. 29–37. DOI: <https://doi.org/10.20535/2617-5339.2022.9.258879>. URL: <https://al.fl.kpi.ua/article/view/258879/258930>
10. Удовіченко Г., Покулевська А., Чванова Б. Особливості відтворення військової термінології в перекладі. *Вісник науки та освіти*. Серія «Філологія». 2025. № 3 (33). С. 645–656. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-3\(33\)-645-656](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-3(33)-645-656). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/22039/22012>
11. Шевченко І. Мультимодальна концептуальна метафора в політичному медійному дискурсі. DOI: 10.31651/2226-4388-2024-36-132-138. URL: <https://ling-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/5212/5448>
12. Aminova D. Military Terminology as a Special Layer of the Lexical System of Language. *Western European Journal of Historical Events and Social Science*. 2023. Volume 1. Issue 3. Р. 23–25. URL: <https://westerneuropenstudies.com/index.php/4/article/view/61/44>
13. Aminova D. Polysemy in Military Terminology. *Western European Journal of Historical Events and Social Science*. 2023. Volume 1. Issue 3. Р. 20–22. URL: <https://westerneuropenstudies.com/index.php/4/article/view/60/43>
14. Hdakovych M. The Javelin and Bayraktar chrematonyms in modern Ukrainian military discourse: semantics, pragmatics and functional load. *Onomastica*. 2023. December 31. DOI: <https://doi.org/10.17651/ONO-MAST.67.17>. URL: https://onomastica.ijppan.pl/index.php/ONOM/article/view/465?utm_source=chatgpt.com
15. Imomova Sh. Lexical-Semantic Analysis of Military Terms. *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education*. 2023. Volume 01. Issue 10. Р. 714–719. URL: <https://grnjournal.us/index.php/STEM/article/view/2333?articlesBySimilarityPage=42>

Ovsiienko L. M. MILITARY TERMINOLOGY AS AN OBJECT OF LINGUISTIC ANALYSIS: STRUCTURE, STYLISTIC, CONCEPTOSPHERE

The scientific research carried out a linguistic analysis of military terminology, characterized the structure of the terms of the specified sphere, their stylistic features and conceptual sphere. Structural and semantic analysis of military terms showed that the specified vocabulary is characterized by a high level of systematicity, the presence of a clear hierarchy of concepts and a wide range of abstraction – from basic names of objects and processes to complex concepts reflecting strategic or ideological categories; a significant part of the terms has a multilayered etymological structure, which indicates interlingual borrowings and dynamic development in the modern language space. Stylistic and compositional analyses of military texts (orders, instructions, analytical reports, journalism) revealed the dominance of official-business and scientific-analytical styles, which ensure the accuracy and unambiguousness of terminology; in journalistic texts, military vocabulary often performs expressive and ideological functions, serving as a means of emotional influence on the audience. The concept sphere war/defense/protection, analyzed within the framework of comparative terminology, demonstrates significant cultural and linguistic variations; in different languages and cultures, these concepts are accompanied by different connotations, metaphors and associative series, which determines the need for cross-cultural sensitivity when translating and interpreting military vocabulary. Linguistic analysis of modern military discourse has shown that military terms in the media and journalism often undergo semantic transformation. In peaceful and military contexts, the same terms can acquire different meanings, serve as tools of ideologizing, form the image of the enemy or consolidate public opinion.

Key words: linguistic analysis of the text, military terminology, term, concept, linguoculturology, specialized texts, stylistics, comparative terminology.

Дата надходження статті: 21.10.2025

Дата прийняття статті: 20.11.2025

Опубліковано: 29.12.2025